

Format de citation

Pešek, Jiří: Rezension über: Jaroslav Pánek, Ad fontes. Český historický ústav v Římě (1994-2014) v kontextu českého bádání v Itálii a Vatikánu v 19.-21. století, Praha: Historický ústav AV ČR, 2014, in: Český časopis historický, 2015, 3, S. 872-875, DOI: 10.15463/rec.1189741416

český časopis historický

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées.
Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

by. Životopisec Konstantina Jirečka, historik, literární vědec, lingvista a etnolog si získal trvalou zásluhu, když po zmatení myslí v době válek na území rozpadlé Jugoslávie dokázal nově zformulovat realistický postoj k Balkánu. Nyní odhalil zdroje své cesty za poznáním a přesvědčivě osvětlil sociální a mentální kořeny Čechů makedonského původu, kteří nejen v jeho osobě natrvalo obohatili českou společnost.

Jaroslav Pánek

Jaroslav PÁNEK a kolektiv

Ad fontes. Český historický ústav v Římě (1994–2014) v kontextu českého bádání v Itálii a Vatikánu v 19.–21. století

Praha–Roma, Historický ústav AV ČR – Český historický ústav v Římě 2014, 220 s., ISBN 978-80-7286-251-1.

Český historický výzkum v Římě, Vatikánu, resp. v dalších italských archivech a knihovnách, je jednou z nejvýraznějších badatelských oblastí, kde čeští historikové tematicky i jazykově překračují meze zemí Koruny české a vstupují do úzké kooperace a dialogu s širokou mezinárodní historiografickou obcí. Samozřejmě, že v centru pozornosti i zde stojí historické osudy českých zemí a jejich společnosti. Bohemikální stránka témat je tu však z principu vždy vyvažována její kuriální, vatikánskou, případně moderní italskou komponentou. Výsledky těchto výzkumů jsou pak a priori zajímavé nejen pro evropské a světové bohemisty, ale i pro mnohonárodní obec historiků, zkoumajících dějiny papežství, kurie, katolické církve i Věčného města jako místa setkávání, traumat i mnohostranné inspirace, komunikace a dlouhodobého soustředování zpráv o celém křesťanském světě.

Skutečnost, že po dlouhé, nacisty a komunisty způsobené pauze se roku 1994, tedy před dvaceti lety, opět rozeběhl soustavný český institucionalizovaný výzkum v Itálii a Vatikánu, se stala inspirací pro důkladnou historiografickou inventuru nejen tohoto dvacetiletí, nýbrž celých dějin českého historického výzkumu v Římě.¹ Jeho výsledky již od roku 1998 zpřístupňuje italsky psané Bolletino dell'Istituto Storico Ceco di Roma (v knize jeho nesnadným počátkům ve 30. a 40. letech i novému, již soustavnému rozběhnutí věnovala speciální kapitolu Eva Chodějovská) a monografická řada Biblioteca dell'Istituto Storico Ceco di Roma. Námi recenzovanou knihou se otevírá jazykově česká řada Acta Romana Bohemica, která má s výsledky římských výzkumů seznámit domácí badatele.

Ad fontes je tedy publikací jubilejní, bilancující, ale v některých ohledech také živě diskutující a hledící do budoucnosti česko-římských výzkumů. Knihu otevírá sumarizující úvod Evy Semotanové o Českém historickém ústavu v Římě. Poté se ujal pera aktuální ředitel římského ústavu Jaroslav Pánek a ve studii „Od Palackého k dnešku. Čeští historici nad italskými a vatikánskými prameny“ podal vyvážený přehled bezmála dvou staletí italského bádání, jeho rozšiřujícího se horizontu, nejznámějších produktů i referující literatury. Ta

1 K jeho vývoji v období mezi oběma světovými válkami srovnej nejnověji materiálovou práci: Jitka RAUCHOVÁ, *Československý historický ústav v Římě*, České Budějovice 2014.

od počátku 20. století reflektovala jak výzkumnou činnost jako takovou, tak diskutovala instituční, metodické i organizační problémy, v ní se ozřejmující. Klíčovým problémem tu byla neschopnost nově vzniklé republiky pochopit mimořádný mezinárodní význam vědecké reprezentace státu formou institučně samostatného, vlastní budovou vybaveného římského ústavu, rovnocenného s ústavu ostatních evropských států. Trvalé provizorium se negativně podepsalo i na rozsahu a podobě výsledků poměrně intenzivní badatelské práce. Velkorysostí státní podpory a porozumění se nevyznačovala ani obnova, resp. znovuzaložení římského ústavu roku 1994. Přesto se koncentrovanému úsilí skupiny čelných medievisťů (Vilém Herold, František Šmahel, Zdenka Hledíková, Jaroslav Eršil) podařilo s oporou především v (práve drasticky „zeštíhlující“) Akademii věd ČR ústav prosadit a přes finanční krize počátku 21. století udržet dodnes. Pánkova rekapitulace ukazuje, že se to české vědě i prestiži bohatě vyplatilo.

Následující kapitoly se soustředily na klíčové oblasti českých římských výzkumů. Ediční aktivity v oblasti středověkého diplomatického materiálu v knize přiblížila společná studie Jana Hrdiny a Zdeňky Hledíkové. Zatímco Hrdina předložil důkladnou bilanci edičních prací k českým dějinám na bázi vatikánských archivů, emeritní ředitelka Českého historického ústavu v Římě Z. Hledíková zpracovala velmi cenný koncepční text o perspektivách vatikánských edic. Soustředila se na vysvětlení změn, které v kuriální praxi nastaly po smrti Pavla II. a na proměny modu komunikace kurie se středoevropským prostorem od téhož roku 1471, tedy pro české poměry od smrti Jiřího z Poděbrad. Autorka připomíná, že na přelomu 15. a 16. století radikálně poklesl proud papežských listin, vyžádaných jednotlivci ze střední Evropy a naopak počal vzrůst významu agendy a zpráv legátů a nunciů, vyslaných do této oblasti (s. 58n.).² To jsou prameny, které zatím nebyly pro jagellonské období (1471–1526), ale v podstatě ani pro následujících deset až patnáct let vůbec zpracovávány. Hledíková nadto volá po propojení obou pramenných skupin (listiny, iniciované jejich příjemci, plus politicko-diplomatické zprávy, odrážející zájem kurie) jako po bázi postižení plasticity a souvislostí – v širších středoevropských kontextech sledovaných – událostí přelomové epochy. „Ukázalo by proměnu politického světa střední Evropy na prahu novověku a přineslo by nový pohled na interní český vývoj téže doby“ (s. 59). To jsou impulsy, jimiž by se české bádání o době na přelomu mezi středověkem a novověkem mělo zabývat velmi vážně.

Dvě kapitolky knihy jsou zasvěceny problematice nunciatur: Alena Pazderová se zaměřila na mezinárodní úsilí o vydání nunciaturní korespondence (ovšem myšleny jsou i instrukce, případně aktový materiál, související s nunciaturami). Škoda, že se její cenný přehledný text příliš koncentruje na aktivity německých editorů. Stranou tak zůstávají

2 Ukazuje se ovšem, že přínosné mohou být i další, z českého pohledu zatím netradiční řady papežských register. Srovnej k repertoriu suplik: Aleš POŘÍZKA, *Repertorium poenitentiariae Germanicum. Středověká papežská penitenciárie opět v centru pozornosti*, Mediaevalia Historica Bohemica 8, 2001, s. 97–120, dále: Arnold ESCH, *Wahre Geschichten aus dem Mittelalter. Kleine Schicksale selbst erzählt in Schreiben an den Papst*, München 2010; A. ESCH, *Die Lebenswelt des europäischen Spätmittelalters. Kleine Schicksale selbst erzählt in Schreiben an den Papst*, München, 2014. Srovnej přehlednou recenzi z pera Františka Šmahela, ČČH 113, 2015, s. 165–169.

zajímavé výkony ostatních národních ústavů. Např. k dnes již sedmnáctisvazkové francouzské ediční řadě nunciatur („v daleko menším měřítku byly publikovány nunciaturní edice francouzské, italské a belgické“ s. 70) byl zmíněn jen koncepční článek Pierre Blet z roku 1963,³ o devatenácti svazcích polských nunciatur se dozvíme jen z poznámky č. 19. Soudím přitom, že „soubor 237 dosud vydaných nunciaturních svazků a perspektivní plány historických ústavů, akreditovaných v Římě“ (s. 71) by jistě stál za bližší představení. Tomáš Černušák, který ve stopách Mileny Linhartové úspěšně dokončuje edici Caetaniho pražské legace, se pak zaměřil na českou účast na edičním zpracování nunciatur.

Stanislav Petr je badatel, který pro výzkum rukopisných bohemik v římských knihovnách využíval oporu Českého historického ústavu v Římě jako málokdo jiný.⁴ Soupisu bohemikálních rukopisů ve vatikánských a italských knihovnách tu věnoval příspěvek, soustřeďující pozornost zejména k pokladům *Bibliotheca Pallatina*, ohromnému souboru, který na starších základech v první polovině 16. století velkolepě dotvořil kurfiřt Ottheinrich von der Pfalz a který posléze Maxmilián Bavorský po dobytí Heidelbergu roku 1622 věnoval papeži.

Kateřina Bobková-Valentová referovala v krátké kapitole o jezuitkách – pramenech k církevním dějinám raného novověku. Český výzkum v Archivum Romanum Societatis Jesu se mohl naplno rozeběhnout až po roce 1989.⁵ Výzkumy dnes nabývají především podoby plnění bohaté prosopografické databáze 9500 českých jezuitů pro epochu existence české provincie Societas Jesu (1623–1773). Autorka, která je niterně spojena s tímto vrcholně zajímavým projektem, bohužel méně vnímá skutečnost, že přinejmenším pro léta 1556–1654 nelze mluvit o jezuitském „monopolním postavení ve vysokém školství a především výsadní roli ve středním školství gymnasiálního typu“ (s. 93). Z titulkem anoncovaných pramenů církevních dějin tak autorce zbývají jen sami jezuité: trpě to zjištění pro zájemce o vztahy řádu k tradičním řeholím nebo např. o světskou církev a její problémy, které měla právě s jezuitou...

Pozoruhodný příklad, ukazující možnosti, jak zatím netradičně využít vatikánské archivy, předložil v knize Petr Vorel, který se v posledních letech řadou studií zaměřil a nakonec i monograficky obsáhl dějiny papežské mincovny a mincovní politiku za pontifikátu Urbana VIII.⁶ Poslední dvě kapitoly jsou věnovány tematice, o níž se sice programově hovořilo již v době meziválečné, která však začala být v římských archivech bádána

3 Specializovaná, v Římě vydávaná ročenka *Acta nuntiaturae Gallicae* přitom vychází od roku 1961 a sama o sobě by v tomto kontextu stála za pozornost.

4 Srovnej: Stanislav PETR, *Výzkum rukopisných bohemik v římských knihovnách Angelica, Corsiniana a Vallicelliana*, Praha 2014.

5 K orientaci v materiálech ARSI si podržuje zásadní význam studie Martin SVATOŠ, *Materiály týkající se staré České provincie SJ, dochované v generálním archivu Tovaryšstva Ježíšova v Římě (1623–1773)*, Archivní časopis 57, 2007, s. 255–261.

6 Petr VOREL, *La storia della piastra d'argento di Urbano VIII. L'attività della zecca romana sul finire del pontificato di Urbano VIII e il catalogo dettagliato delle piastre d'argento pontificie degli anni 1634–1644*, Praha-Roma 2013.

až od devadesátých let: soudobým dějinám. Jaroslav Šebek ukázal možnosti zkoumání pramenů k dějinám vztahů Vatikánu k meziválečnému Československu a Jan Kuklík s Janem Němečkem se na bázi fondů Archivio Storico Diplomatico italského ministerstva zahraničních věcí věnovali československo-italským vztahům za druhé světové války.

Jaroslav Pánek svazek doplnil o Výběrovou bibliografii prací, vzniklých v návaznosti na výzkumy v Českém historickém ústavu v Římě za dvacet let od jeho znovuzaložení. S ohledem na mezinárodní publikum vybavil publikaci též obsáhlým italským a anglickým resumé. Úhledná, zajímavá a inspirující kniha by ovšem neměla plnit pouze funkci dějepisné inventury jedné – mezinárodně významné – větve českého badatelského úsilí (a instituce s ním spojené), ale mohla by se stát i podkladem pro diskusi o možných nových směrech a konceptech výzkumné expanze našeho oboru. Potenciál k tomu jednoznačně má. Rozsáhlá literatura, zde shrnutá (a dílem nutně, dílem zbytečně se místy opakující v aparátu jednotlivých kapitol), svědčí o tom, že problematiku českého výzkumu v římských archivech a jeho výsledků i mezinárodních vazeb promýšlelo, komentovalo a kritizovalo za poslední století opravdu mnoho předních českých historiků. Zejména v posledních letech zesílil i proud publikačních výstupů. Nyní snad přišel čas docenit Řím nejen jako skvostné naleziště dějepisných pokladů, ale i jako platformu mezinárodní vědecké komunikace a jedno z nejskvělejších „oken“ ke vstupu nejednou ještě národně autistické české historiografie na tu opravdu velkou scénu světového dějepisectví.

Jiří Pešek

Robert ŠIMŮNEK a kolektiv

Historický atlas měst České republiky, svazek č. 26, Most

Praha, Historický ústav AV ČR 2014, 38 + XXVI s. textu a 62 mapových listů, ISBN 978-80-7286-228-3.

Od období let 1995–1997, kdy vyšly první svazky Historického atlasu měst České republiky (dále HAM ČR), věnované Litoměřicím, Pardubicím, Českým Budějovicím a Děčínu,¹ se tyto atlasy podařilo vydat pro úctyhodný počet dvaceti sedmi českých a moravských měst (tím posledním je Sušice).² Většina svazků HAM ČR (s výjimkou Chrudimi, Chomutova, Prahy – Královských Vinohrad a Kadaně) se dočkala i anotací, zpráv a recenzí na stránkách odborných sborníků a periodik.³ Český časopis historický věnoval HAM ČR pozornost

1 Jejich soubornou recenzi s cennými postřehy uveřejnil František HOFFMANN, *Nad prvními svazky Historického atlasu měst České republiky*, Časopis Matice moravské 117, 1998, s. 477–486.

2 Společné úvody ke svazkům historického atlasu č. 1–5, 5–10, 11–20 a 21–25 jsou přístupné na webové stránce <http://www.hiu.cas.cz/cs/mapova-sbirka/historicky-atlas-mest-cr/karakteristika.ep/> (citováno 7. 3. 2015). Dále srov. Eva SEMOTANOVÁ, *Historický atlas měst České republiky 1994–2012. Výsledky, zkušenosti, perspektivy*, Historická geografie 36/1, Praha 2010, s. 150–155.

3 Údaje o těchto recenzích jsou připojeny k citacím jednotlivých svazků v bibliografické databázi Historického ústavu Akademie věd České republiky v v. i. (<http://biblio.hiu.cas.cz/>).